ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE HEDEF YAKLAŞIMLAR

HAYRİ ESMER

Bilimsel düşünme ve bu düşünme biçiminin gerektirdiği yöntemlerle öğretmen yetiştirme çağımızın bir gereği değil, zorunluluğudur. Bunun, eğitimi hem insan doğasıyla bütünleşen gereklere ve ihtiyaçlara göre biçimlendireceği, hem de eğitilen hedef kitledeki yaratıcı dürtüleri, döngüsel bir sorgulamayla süreğen kılacağı ortadadır. Ayrıca demokratik toplum yapısı için gerekli nüveleri de böyle bir yaklaşımın yaratacağı da gözden kaçmamalıdır.

Günümüzde, uygulanan yaklaşım ve ölçütlerin, artık değişmez doğrular olduğu düşüncesi bilimselliğin çok uzağındadır. Bunun yerine, ölçütlerin gelişen ve değişen yaşam karşısında sürekli tartışma konusu olabileceği – hatta hangi yönlerden tartışma konusu olabileceği – önemli görülmelidir. Ayrıca her tartışılan ölçüt için mutlaka geçerliliğini yitirecektir gibi bir yargı da her zaman için doğru değildir. Tersine, böyle bir sorgulama, geçerli olabilecek ölçütlerin daha köklü bir şekilde varolmasını da sağlayabilir. Her durumda bunun, bilimselliğin gerektirdiği sistemli düşünmeye önemli katkılar sağlayacağı ortadadır. Bu nedenle de tüm zamanlar için var olanı sistematik bir şekilde sorgulamak ya da sorgulanabilmesi için gerekli altyapıyı oluşturabilmek, bilimsel yaklaşımım doğasını oluşturur. Bu bağlamda bilimsel düşüncenin gerektirdiği sistemleştirmenin sanat eğitimine uyarlanması söz konusu olunca, diğer pek çok alandan daha incelikli ve hassas ölçüler bağlamında düşünme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Hele günümüzde olduğu gibi nesnelliğin, insanı mekanikleştirdiği, kendi doğasına yabancılaştırdığı ve hissi yönlerini törpülediği bir süreci yaşıyorsak... "Girdiği her alanda şu ya da bu ölçüde kesinliği, geçmiş olgular temelinde gelecektekilerin bilinebilir ve yönlendirilebilir kılınmasını amaçlayan bilimsel tutum, "imge yaratma" alanına girdiği zaman bu amaçlarını hemen bir yana bırakmaz. Bir anlamda bırakması gerekli de değildir: ama elbet sanat söz konusu olduğunda, bilinebilir ve yönlendirilebilir olmaktan aynı şekilde kesinlik'ten- sanat bağlamında- ne anlaşılması gerektiğinin doğru saptanması koşuluyla!" (Cemal 1994:19-20) Anlaşılması gereken şeyin, 'isabetli' olması halinde bilimsel yaklaşım söz konusu olabilir. Ayrıca söz konusu ettiğimiz sanattaki kesinlik ise, bu da Ahmet Cemal'in deyişiyle kendi doğrularına bile, eleştirel ve kuşkucu bakabilmenin kesinliğidir.

Böyle bir bakış, bireyin algılama, yorumlama ve mevcut doğrulara kuşkuyla bakabilmesini, dolayısıyla bilimselliği içerir. Değişen zamana paralel olarak ona ilişkin

yaklaşımlarımızın da değiştiği ve bunun sürekli bir döngü olarak varolduğu bir yaşama alışkanlığı ile yaklaşımlarınızın belirlenmesi ...Ve kendisi için inanılır görülmese bile kendi sistematiği içinde tutarlı olan yaklaşımlara hoşgörü ile yaklaşabilmek ve bunları anlamlandırmaya çalışmak, sanattaki demokratikleşmeyi dolaylı olarak da demokratik birey yapısıyla karşı karşıya getirecektir bizi. Kuşkucu, eleştirel ve farklı görme ya da farklı görünümlere önyargısız bakış önemli görülmelidir. Bu bakış, kendisini var etmek ve yaşatabilmek için gerekli bilgi birikimini ve deneyimini edinme konusunda kişiyi yönlendirmeyi de gereksinir. Dolayısıyla bir taraftan bilgi temeline dayanan bir zihniyeti, diğer taraftan bir çok doğrunun olabileceği gerçeğini bize hatırlatır. Böyle bir bakış açısına, ve kendi doğrularına bile kuşkuyla yaklaşabilecek bir kişilik yapısına sahip bir sanat eğitimcisine, günümüzde her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır. Çünkü sanat ile sanat olmayanın ayırt edilememesi, tüm zamanların olduğu gibi günümüzün de önemli bir sorunu haline gelmiştir.

Değer yargılarında bir belirsizlik ve kaos yaşanmaktadır. Sanat alanında sınırları belirlenemeyecek derece de sonsuz bir üretim ve yöntem alanı oluşmuştur günümüzde. Ama yine bu sonsuz alternatiflerin olduğu, bu sonsuz bilgi evreninde, birey kendi doğasına uygun anlatım olanaklarını bulamamanın, dolayısıyla mutlu olamamanın yeis ve kederi içindedir. Duyarlılığın ve hissi yaşam özelliklerinin devre dışı bırakıldığı günümüz teknolojik toplumu için, Günümüz düşünürlerinden Michel Henry "Enformatik çağın aptallar çağı" (Henry 1996), olduğunu söylemektedir. Bilgi bolluğunun yaşandığı ve yine bu bilgi bolluğu içinde, onu kullanabilme becerisini bile gösteremeyen yönlerimizle öne çıkmamız insanoğlunun önündeki en büyük açmazlardan birisi. Yaşamımızı dönüştüremeyecek, zenginleştiremeyecek bilginin varlığı ne ifade edebilir ki? Nitekim herkesin evinde "koca bir internet evreni" var artık. Ama yine de bu bilgi evreni en kutsal saydığımız yaşam hakkımızın yok olmasını engelleyemiyor. Ya da binlerce çocuğun toptan ölümüne neden olabilecek bir bombanın patlamasını engelleyemiyor. Yine Michel Henry'nin deyişiyle dünya tarihinde belki de ilk kez kültür yaşamdan ayrıldı. Kısaca bilginin yaşama hizmet edemediği ve kültürden arındırıldığı, dolayısıyla yaşamın kendi kendini yok eder hale geldiği günümüzde, duyma duyarlı olma ve hissetme yetilerimizle bizi yaşama yeniden bağlayacak alan şey yine sanattır. Bu nedenle sanat eğitimi, toplumun tümü için, yaşamı yeniden hissetmenin bir aracıdır.

Yaşamın, sanattan ve kültürden bu derece arındırıldığı, eğlencenin sanat diye sunulduğu, sahtenin gerçeğe yeğlendiği, medyatik bir evrenin her şeyi güncelleştirdiği bir ortamda yaşamaktayız. Günümüzün saygın birçok kuramcı ve düşünürü medya toplumunun,

bu yozlaşmış, çürümüş ve insani ilişkilerinin yapaylaştırıldığı toplum yapısına vurgu yapmakta. Ayrıca, korkunç olan da böylesine bir çürümenin karşısında olan sanatın, bunun aracı haline getirilmesi; ve yozlaşmış beğenilerin sanat diye sunulmasıdır. Bu anlamda sanat eğitimcisinden, değer yargılarının belirsizleştiği, sanatın bu çürümeye ortak edilmek istendiği böyle bir ortamda, sanat ile sanat olmayanın ayırt edildiği bir düşünsel altyapıya sahip olabilmesi de beklenmelidir.

İmgelerle düşünmenin yaygınlaştığı, görsel bir imaj yığını altında kalan birey, onları çözmek ve algılayabilmek için, yine medyanın önerdiği geçici ve yüzeysel yöntemleri uygulamakta. Bunun sonucunda da, en önemli sayılabilecek bir çok şey, medyanın yüzeysel yaklaşımıyla bir çırpıda tüketilebilmekte hatta yok edilmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemin kültürü, daha uzunca bir süre imgelerin egemenliğindeki bir kültür olarak devam edecek gibi görülüyor. İnanılmaz derecede görselleşen iletişim araçlarının yarattığı bu kültür, neredeyse her şeyi eğlencelik bir seyre dönüştürdü. En ciddi tv programları bile tartışmacıların ya da sunucuların sevimliliklerini sergiledikleri şovlara dönüşüyor.Bu nedenle de sanat eğitimcisi yetiştiren kurumların, çağımızı belirlemede, onu yönlendirmede önemli bir güç olan ve üstelik sanatın görsel diliyle oynayıp onu kolayca tüketen medyanın kodlarını iyi çözecek, ona egemen olacak ve yönlendirebilecek bilinçte eğitimciler yetiştirmesi gerekmektedir. Ayrıca bir sanat eğitimcisinin günümüzün bu karmaşık yapısını algılayabilmesi ve buna ilişkin olarak kendisini sürekli yenileyebilmesi için --herhangi bir alanda beceri kazanmış olabilir -çok yönlü yetişmesi ve bu çok yönlülüğü uygulamaya koyması zorunluluk gibi görülmektedir. Zaman içinde, değişen günlük yaşamın sanatsal platformdaki yansımalarını algılayabilen, çözümleme olanaklarına sahip olabilen ve bunları eğitime hemen yansıtabilen bir sanat eğitimcisinin, kuşkucu, eleştirel ve farklı yaklaşımlara karşı tarafsız tutumu gereklilikten öte bir zorunluluktur. Dolayısıyla sanat eğitimcisinin özü gereği, günümüzün bu değişkenliği içinde, inandırıcı ve yönlendirici olabilmesi için ifade farklılıklarına karşı, kendi bireysel yaklaşımlarını dayatıcı değil, eğitimini üstlendiği bireylerin farklılığını derinleştiren ve her birinin bu farklılığının doğal olarak kendisininkiyle örtüşmeyeceğini daha baştan esas alacak demokratik bir tutumu benimsemesi beklenir. Ancak böyle bir bakış açısıyla incelenen olay ve olgular, anlaşılır kılınabilir; ve onların doğalarına ilişkin kuşkucu ve eleştirel sorular sorulabilir. Yine böyle bir durumda sanat eğitimi, kendi kendini tekrar eden bir rutin olmaktan kurtarılabilir ve yaratıcı süreç, önemli bir gerekliliğe dönüştürülebilir. Ve yine bu süreç, sanat eğitimini bir teknik ve yöntem öğretimi olmaktan uzaklaştırarak; bilimsel yaklaşımın nesnelliği ile örtüştürebilir.

Bu tür yaklaşımları, yüceltilmesi gereken değerler olarak gören bir öğretmen tipi elbette içinde bulunduğu topluma ya da eğitimini üstlendiği insanlara sanatı bir gereksinim olarak sunabilecek ve buna ilişkin sorunların üstesinden gelebilecektir. Bu konuda kendisinden beklenen her tür danışmanlık hizmetlerini verebilecek ve sanatı günlük hayatın içinde yaşanılır hale getirebilecektir.

Sanat eğitimcisi, öğrencinin günlük hayatında karşılaştığı ve onun için sorun teşkil eden her probleme ilişkin, okul, aile ve toplum çerçevesi içinde öğrenciyi yönlendirme işlevini üstlenebilmelidir. Okulda öğretilen ile günlük yaşam ve toplum arasında paralellikler kurulmalı ve bunlar, bilimsel yöntemler ışığında örtüştürülmelidir. Sanat ile yaşamın iç içeliği ve sanatın yaşama kattıkları ve onu nasıl zenginleştirdiği inandırıcı bir şekilde örneklerle ortaya konulmalıdır. Yaşamla sanat arasındaki ilişki bu noktada kurulmalı ve bunların ayrılmazlığı bir alışkanlığa dönüştürülmelidir. Bu durum, öğrenciye yaşamla sanat arasında transfer ve soyutlama gücünü kazandırmasının yanı sıra, bütüncül algılama, bağlantıların farkına varma ve ilişkili düşünme yeteneğini de kazandıracaktır. (Wolters 1994:25-37)Bu doğrultuda karşılaşabileceği her tür sorunda öğretmen yönlendirici olmalı ve bu sorunları çözmeye yönelik yöntemler sunmalıdır. Bilgi ise istenen, bilgi vermeli; yöntem ise gerekli olan, onu önerebilmelidir sanat eğitimcisi. Okulda kendi alanının uzmanı olarak öğrenci üzerinde, onun tüm sorunlarına arkadaşça yaklaşabileceği konusunda inandırıcı ve güven verici bir bakış açısı telkin etmelidir. Bu bağlamda sanat eğitimcisi gerek alana yönelik bilgisi, gerek eğitim formasyonu, gerekse bunları, içinde yaşadığı toplumun sosyo-kültürel yapısıyla üst düzeyde bir ilişkilendirmeye gidebilecek yetkinlikte yetiştirilmelidir. Çünkü, "sanatın özgül sorunları ile yaşanan zamanın etik/politik sorunları arasındaki bağıntı noktalarının kavranmasını sağlayabilecek bir donanım vermeyi öngörmelidir sanat eğitimi" (Oktay 1994:18)

Her şeyin değiştiği bir sosyal yapı içinde buna bağlı olarak sorun ve çözümlerinde sürekli bir dönüşüme tabi olduğu varsayılarak, statükocu yaklaşımlardan uzaklaşılmalıdır. Dolayısıyla öğretmen yetiştiren kurumlar, karşılaştıkları sorunları; demokratik, çoğulcu ve bilimsel yaklaşımlar doğrultusunda çözme alışkanlıkları kazanmış; eğitilen bireyin varlığını göz ardı etmeyen eğitimcileri hedeflemelidir. Kuşkusuz bu, sanat kültürünü zenginleştirmekle birlikte, demokrasi kültürünün gerektirdiği nüveleri de var edecektir. Ya da tersinden bakarak, yani ülkemizde bulunan demokrasinin derecesiyle, sanat eğitiminin ne kadar çoğulcu ve demokratik olduğunu da görebiliriz. Görünen manzara daha baştan sanat eğitimcilerini hayal kırıklığına uğratabilir; ancak bundan da önemlisi yüklenilmesi gereken ağır bir sorumluluğun bizleri beklediği gerçeğidir.

Hedeflenen yaklaşımlar doğrultusunda öğretmen yetiştirme, elbette son derece donanımlı bir alt yapıyı gereksinir. Ancak ne tuhaf bir çelişkidir ki araç- gereç ve altyapı donanımı açısından belki de en eksiksiz olması gereken sanat eğitimine, boş atölyelerde başlanmakta ve en kolay açılabilen alanlar olarak yurdun dört köşesine yayılmış görülmektedir. Bu durum, sanata verilen değerin paradoksal bir dışavurumunu yansıtmakla birlikte, eğitim sistemi içinde öğretmen yetiştirmenin konumunu da netleştirmektedir. Bu noktada sanat eğitiminin öncelikli hedefi kendi gerekliliğinin, vazgeçilmezliğidir. Elbette bu gereklilikten kimsenin kuşkusu yoktur; ama Sartre'nin deyişiyle istemek yetmez istemeyi de istemek gerek. 'Gerçekten istenilen şeyin' hedef kitlesi ise toplumun tümüdür. Çünkü sanat, aynı zamanda bir bilgilenme aracıdır. Bu nedenle de, dünyayı anlama, anlamlandırma ve yorumlama sürecinin bir parçasıdır da. Dolayısıyla da, toplumun tümü için gerekli bir olgudur. Buna bağlı olarak ta sanattan yaşamının her döneminde beslenen ve kendini zenginleştiren bireyler sağlıklı bireylerdir. Ve yine kendi benzersizliğini derinleştiren ve kendi farklılığının farkında olan bireyler ancak yaşamlarını katlanılabilir bir algılayışa dönüştürebilirler.

Kültürel bir beslenme ve yaşamı zenginleştirme alanı olarak sanatın, bireye kazandıracağı böylesine bir bakış, toplumları yozlaşmadan, bunalımlardan ve sapmalardan kurtarmanın da yoludur. Aynı zamanda bu alanı yaşamına katabilen ve bunu toplumsal yapı içinde süreğen yapabilen toplumlar, geleceklerini belirsizlikten kurtarıp çağın gereklerine uygun bir yapıya dönüştürebilirler.

Sanat eğitimi, başlangıcından bu yana sağlıklı toplumların oluşmasında önemli ve vazgeçilmez bir faktör olmuştur. Nasıl bir sanat eğitimi ve hangi istendik davranışlar yaratılması söz konusu olduğunda ise ilgimiz, nasıl bir insan tipi yetiştirilmek istenmektedir? Sorusuna yönelir. "bu durumda, insanın eğitimini üstlenmiş olan okullar toplumun istediği doğrultuda mı insan yetiştirmeli yoksa insanın doğasına uygun ve bilimin öngördüğü nitelikte mi?"(Gençaydın 1990:43) olmalı sanat eğitimi. Kuşkusuz her toplum kendi politik, ekonomik ve kültürel yapısını dikkate alarak bir eğitim politikası oluşturmaktadır. Yine buna bağlı olarak yetiştirdiği insan tipi, o ülkeyi diğer dünya ülkeleri içinde hak ettiği yere de konumlandırmaktadır. Bugün hak ettiğimiz yerde olamayışımızdan duyduğumuz rahatsızlık genel anlamda eğitimle, özelde ise sanat eğitimiyle temelden ilgili görülmektedir.

Ülkemizde ne yazık ki bugün bile toplumun büyük bir kesiminde sanatın yetenek-doğuştan getirilen bir kazanım olduğuna dair bakış, sanat eğitiminin gerekliliğine dair kuşkuların varolmasını, dolayısıyla da geniş kitlelere ulaşmasını engellemiştir. Halbuki sanat

eğitimi yeteneği olanlar için değil toplumun tümü içindir. Sanıldığı gibi de bir 'lüks' değildir; tersine her bireyin yaratıcı olduğu noktasından hareket eden, ve bu yaratıcılıklarını kullanabilecekleri bir alt yapıya dönüştüren geniş kapsamlı bir eğitimdir. Dolayısıyla "tüm görsel-işitsel-dokunsal, başka deyişle duyusal ve duygusal, giderek zihinsel alanları kapsamakta, resmin yanında şiiri, müziği, yazını, gösteri sanatlarını, hatta basılı malzeme ile kitle iletişim araçlarını ilgi alanı içine almaktadır."(San Tarihsiz:53) Böylesine geniş bir yelpazede algılanması gereken sanat eğitiminin, sığ bir bakış açısıyla bilimsel gerekliliklerinden koparılıp, bireysel eğilimlerin subjektifliğine de terk edilmesi, pek çok alanda olduğu gibi, burada da sorunlarımıza kayıtsız kalışımızın ve duyarsızlığımızın bir göstergesine dönüşmektedir. Artık bugün istenilen bireyin biçimlenmesinde, birçok alanda olduğu gibi sanat eğitiminde de gelişmişliğimizin ortaya koyduğu her tür bilimsel yöntemi uygulama gerekliliği kaçınılmazdır.

İdeallerimizde yarattığımız özelliklere sahip toplumsal yapılanma ile uygulamada olan yaklaşımlar arasındaki çelişkiyi aşmak, belirsizliği yok etmek sistematik bir planlamayı ve organizasyonu zorunlu kılacaktır. Rastlantısallık ve keyfilik günümüz koşullarında, ihtiyaçlara cevap vermeyen niteliklerdir. O halde bu planlanmışlığın gerektirdiği önkoşul ne olmalıdır?

Her şeyden önce sanatı kültürel bir alan olarak görmek zorunda olduğumuza göre, onun öğretilebilir, kazanılabilir bir olgu olduğunu da düşünmemiz gerekecektir. Herkesin öğrenebildiği, ilişki kurabildiği, değerlendirme ölçütleriyle bireysel ve kollektif bilincin çakışmasını ve ayrışmasını çağcıl çerçevede görebileceği bilincine ulaşmak zor olmasa gerek; ayrıca zaten sanat eğitimcisinin başat görevi: sanatı sevdirmek ve kültürel bir olgu olarak ondan yaşamının her döneminde beslenen sağlıklı bir toplum yaratmak değil mi? Yine buna bağlı olarak sanatın zengin ve çeşitli doğasıyla beslenerek bunu süreğen kılabilen ve geleceğin belirsizliğini korku kaynağı olmaktan çıkarıp bir tercihe dönüştürebilen toplumlar sağlıklı toplumlar değilmidir.....?

KAYNAKÇA

Cemal, Ahmet ***"Sanat Eğitimi ve Bilimsellik"*** Anadolu Sanat Dergisi, sayı:2,1994,Anadolu Üniversitesi GSF yayınları, 19-23

Gençaydın, Zafer ***"Sanat Eğitiminin Düşünsel Temelleri"*** Resim-iş Öğretimi ve Sorunları, Yayına Hazırlayan: Prof. İnci San, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara1990 S.43-55

Henry, Michel ***Barbarlık*** (Çev: Işık Ergüden), İstanbul, Ayrıntı, 1996.

Oktay, Ahmet ***"Sanat Eğitiminin Önemi ve sanatın Geleceği"*** Sanat Eğitiminin Gelecegi Seminer 20-22 Ekim 1994, Redaktör: Prof. İnci San, Türk-Alman Kültür İşleri Yayın Kurulu-Ankara,1995

San, İnci ***"Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi"*** Sanat Üzerine, Hacettepe Üniversitesi GSF Yayınlar:3, S.51-59

Wolters, Peter ***"Gelecek için Düşünülen Bir Okulda Kültürel ve Estetik Eğitim"*** Sanat Eğitiminin Gelecegi , Seminer 20-22 Ekim 1994, Redaktör: Prof. İnci San, Türk-Alman Kültür İşleri Yayın Kurulu-Ankara, 1995.